

Bekir Çoban-zade

QORQAQ

Er kölgede biñ can bergen, yaşatqan,
Divardaki er sızıqı cın, şaytanğa uşatqan...

Sandıçığı çırt-çırt etse, boşasa,
Qapısını çik-çik etken sarı qurtlar aşasa,

Boş tüfekke “şaytan işi, patlar!” degen er zaman,
“Pat! Pat!” etse qorqıp olğan toz, duman,

Caş ağaçnıñ kölgesinde “Yamandır” dep yatmağan,
Mort ağaçtan zikir, mevlüt tıñlağan,

Cin, şaytanğa yol bastırıp, qanıp yürgen tañğaçek;
Soñ qorazda basıq uyun, reca, niyaz tapqaçek;

Esi ketken hucur bir halq bar eken,
Bu halq qaysı? Bunı barmı bilmegen?

Yedi düvel tanımağan, bar dünyağa bel buvğan,
Lafqa qalsa, er yigitmen, Aydamaqman dost bolğan,

Yigitligi qaraldısın taş divarın keçmegen,
Saranlıqta, menmenlikte sınıır, ölçü bilmegen.

Öz-özüne ağa bolğan, sultan bolğan habersiz,
Yañgız qalsa yedi derya keçken atsız, yegersiz,

Üyde zalım, toyda yigit, lafları şay arslanday,
Qaçqan, köçken cansız bir halq bar eken,
Bu halq qayda, bunı barmı bilmegen?..

Men baş bolsam, bir kün kelip yekilsen,
Onı duşman ortasına sürermen,
Top yerine onıñ ötün patlatıp,
Duşmannıñ tap taht üyüne kirermen.

*Ades (Odessa),
1914 s.*

TAQDIRGE

Caş qızlarını dört duvarğa qapap qoyğan
Tek faqırnıñ qısmetini aşap toyğan –
Sensiñ, zalım, közüñ çıqsın!..
Mezariñni seller cıqsın!..

Tuvar-tuvmaz sabiylerni alıp ketken,
Köp anayniň çaş başına kelip cetken –
Sensiň, oňmaz, oňma, bitme!
Ottan başqa cerge ketme!

Çarip halqniň bostanına cavdırmağan,
Bizniň yaqqa bulutlarnı avdırmağan
Sensiň saran, qursın qoluň!
Bilmiy qal em sağıň, soluň...

Birev, biraz qaruvlanıp, köterilse...
Biraz küneş tabıp faqır şay kerilse...
Sensiň, künni qırslap qaçqan...
Türlü burçaq, çaşın saçqan!

“Taqdir bulay!..” dep anaylar küygen vaqıt,
Cılavıdan taşniň könlü iygen vaqıt,
Sen, qurula, çubuğıni içesiň.
Cırlay, cırlay, yas urbasın piçesiň...

Qaç kereler collarıma çuqur qazdıň!...
Qaç kereler maňlayıma yaslar yazdıň!...
Kene üzdim tuzağıni zıncırların...
Tez atladım şaytanlığıni çuqırların...

Yemin ettim, taqdir, senmen çarpışmağa...
Ölgengecek qollarıña yapışmağa...
Collarında benim köksüm sed quracaq...
Közüm daim artıdan şay cuvuracaq...

Ah göşesem çal saqalıni bir columa!...
Keçse bir kün qalın moynuň, ah, qoluma!...

*Budapeşt,
1917 s. sentâbr 16*

BİR ESİRNIŇ BAŞ TAŞINA

Cuqla, dostum, qattı demiy, cat topraqta,
Öz curtuň coq, bolsa da – şay bek uzaqta...

Cuqla, catniň toy sesine baş qaldırmay,
Baarine, bülbüline iç aldırmay...

Bir kün kelip, bu dumanlar köterilse...
Yücelerden barımızğa ses berilse...

Sen de uyan “Alla! Alla! ...” çıñlağanda,
Ferişteler yaqınlardan tiñlağanda...

Sil közüni, cigitlerdiy, atlan, quşan!

Cıldızlardan aña endi: bek yaqın tañ...

Tuvuşını tut, soñ, curtuña yüz çevirip,
Qıl namazıñ, toprağına betiñ sürüp...

Nafileni bek uzatmay, coluña tüş,
Curtta büyük ibadetiñ icra tiyüş...

Viran köyler, basıq üyler temelinden,
Şifa alıp “ölmez ümüt” sağ elinden,

Bizler endi curt sevdası başımızda,
Çevre qardaş, alçaq duşman qarşımızda...

Baht yañlışın tüzeltmege turğanımızdır.
Çürük cerge “Haq” dep ayaq urğanımızdır.

O vaqıt da mezariñni begenmeseñ,
“Degenimday olalmadım, yazıq” deseñ,

Cür soğuşlar meydanını cayav, atlı,
Bir ölüm seç, ol bir daa tatlı, tatlı...

*Budapeşt,
1917 s. dekabr 24*

YAZ AQŞAMI, ÜY ALDINDA

Yaz aqşamı... Kök açıq, yıldız ötkür,
Üy aldında sarmaşiq, aqşam sefa.
Arasında töşelgen minder, kilim,
Oturğanımız tiz-tizge bar qoranta.
Anam qaşqa sığımın auyın ayta:
“Asıl tegin savdırmay ğarip ayvan!
Kene tökti bir qopqa aq sütümni,
Yañı keldi, tilini anlamayman!”
“Asramasın bilmeli – diy qartbabay,
Aytmasın bil, o añlar er tilden de,
Ayvan bolğaç oña da asrav kerek,
Epimiz şay quylu edik yaş ekende.”
Anay qartman sığırçün tartışqanda,
Biz bu yaqta babayman oynaşamız;
De saatın çıqara, de pıçağın,
De qoluna, de boynuna sarılşamız.
– Qa, Bekir! – diy, köriyim yigitligin,
Tutuşınız Nurayman bir bel-belge;
Qaysınız pek qaraman, belli olsun,
Çaysınız pek çıdaycaq boran yelge.
Bizler de pek begenip tüşüncesin,
Şu saatta kilimden tışqa çıqa,
Nurayçıqnen bel-belge tutuşamız.

Men tilimni ıqaram, o tiş sıqa.
O birleri susalar bizge qarap,
Qartbabayıq quvana, qolun qaqa;
“Ay, Bekir! – diy, – sađına muqayt ol!
Saqt ol, berme ayağın ırđaıqqa!
Op, op!... Aayt!.. Seyit Bekir, an-na şay!..
Yanbaşqa al! Ana-na-na! Tart! Qaldır! At!
Ana-na-na! ora Batır! Oop! Afferim balay!”
Nuray, ęarip muđaya, ađlap başlay,
Babam: “Yoq – diy, – Seyit Bekir kz boyadı,
Irđaıqını qaytarmay yanbaşqa aldı...
Yañı baştan olmasa, tızımladı...”
“Kreşirmen saña men biñ bir kere,
Men yıqılsam pek aruv sizlerge ya?
Seniñ ođluñ degilmen aysa endi,
Menim babam, qartbabay, ana sađa!
Şaqıldıylar cmlesi, Nurayıq da ...
Anam: “Kel, – diy, – Seyit Bekir, p Nuraynı!
Yoqşam sađa qazan tp bermem saba,
Kel muğaytın aşay etipmen anaynı!...
Cuvuqlayman Nurayđa yavaş yavaş,
Qoliğından tutaman, qaldıraman;
Başın sıypap, qalpağın kiydirgen soñ,
Qart babayđa cuvura, saqlanaman...
Nurayıqını anayım quça, sye:
“Yemiş, aqça berirmen saba saña,
Bugn aqşam sersin Bekirden pek,
Yarın onı yıqarsın bir tutqanda!..”
“Tek kreşnen, – diy babam, – olmaz yigit,
Qa, qarayım, qaysıñız yahşı oynay;
Esmam, balam, ber mında tilsizni sen,
Qarayıq, onıñ tilinden qaysı añlay?
Birazdan soñ duvbulday tilsiz qaval,
Gñlm tola, tamirim yana, qaynay.
Ayaqlarım zleri yrip kete,
Kzlerimde er bir şiy yırlay, oynay.
Sekirip tura Nurayman, oynap başlay,
Qara yerni tepemiz, sekiremiz,
Qollar belde, başlarda “Op, op!”, – diy de,
Tizimizni yerge şay tiydiremiz.
Yır yavaşlay, bizler de yavaşlayımız,
Bazı, birden yksele, auvlana...
“Sen de, sen de!”, – diy bir şiy qulaqlarda,
Ayaqlarını uramız, yer tozlana,
Yırlar bite, deñişe, boldıramız,
“Endi ava qalmadı, – diy qartbabay,
Ekevi de pek eber, aqqın aytsaq,
Keliñiz mında Seyit Bekir, sen de Nuray!
Sen de, sen de altın sa, şaylı Esmam!”
Esmamıq da soqula aramızđa.
“Mına sizge on kapik, paylaşñız,
Toy yasarsız, aş alıp qoqlanızđa.”

“Üçer kapik, – diy babam, – ekisine
Dört kapikni Nurayğa lâyıq bermek;
Esmâ yarın oynasa, şabaş alır,
Bekir yengen, ona aqça ne kerek.”
“İşte saña yañı adet! – diyen cılap.
Bunıñçün de köpkecek tartışamız,
Er birimiz, en soñu bir bavurda
Yuqlap qala, unuta, barışamız.
Birazdan soñ ay doğa, külümsirep,
Başımızğa nurların töke-töke...
“Ah, Tañırım, sen bağışla!” – diy qartbabay,
Qol köterip yıldızlı, aylı kökke.

*Budapeşt,
1917 s.*

TUVĞAN TİL

Seni men Qırırda, Qazanda taptım,
Cüregim qaynağan, taşqanda taptım...

Cat elde muğayıp, açınıp cürgende,
Ümütüm, hayalım şay tüşip cürgende,

Moynuña sarıldım, dertimni aytıp,
Bir güzel sözüñmen özüme qaytıp...

Cırlarıñ bolmasa, maneñ bolmasa,
“Curt” degen sözüñmen cürek tolmasa,

Ah, nasıl cüeremen ğurbet yaqlarda,
Tanışsız, bilişsiz yat soqaqlarda?..

Bilmiyem – türükmi, tatarmı adıñ,
Bek yaman tatlısıñ, Tañrıdan tadıñ.

Türük de, tatar da seniñ sözleriñ,
Ekisi eki çift muñlu közleriñ...

Viyana ögünde, Qazaq içinde
Barabar cırladıq İndlerde, Çinde...

Añlasın bir seni, duşman da süyer,
Bir canıq sözüñmen cüregi iyer...

İstiyem özüñni er yaqta körmek,
Er yerde inciñden destanlar örmek...

Quşlarğa, qaşqırğa üyretsem seni,
Sen bolsañ öksüzniñ köñülde süygeni...

Camige, mihrapqa, sarayğa kirseñ,
Deñizler, çöllerniñ çetine erseñ...

Seniñmen duşmanğa yarlıqlar yazsam,
Qaruvlı sözüñmen köñlüni qazsam...

Qabrimde melekler sorğu sorasa,
Azrail tilimni biñ kere torasa, –

“Öz tuvğan tilimde ayt mağa!” dermen,
Öz tuvğan tilimde cırlap ölermen...

Köñlümni qayğılar kemirip turğanda,
Halqımnı tınışsız yıldızı urğanda,

Tuvğan til, – başqası aqlıma kelmey,
Bir büyük sırsıñ, duşmanlar bilmey...

*Budapeşt,
1918 s. iyün 1*

OY SUVUQ ŞU ĞURBET!

Oy suvuq şu ğurbet!.. Ateşsiz, nursuz,
Turmuşı bizlerge köñülsiz, cırsız...

Bülbül cırlasa, muñlarım arta,
Sesçiği azğana “Borlu”ğa tarta...

Tavların qarayman. – Çatırğa oşay:
Közlerim çaşara, qalbim cumşay...

Bulutlar qarara aqırın, aqırın,
Taptayman, yalıñız, tozlu colların...

Tüşkende cavunı şuvuldap, quyıp,
Öpkende közümni sıypalap, süyip,

Oylayman anamniñ o bol közyaşların,
Curtumniñ uzaqta kömülgen çaşların.

Columda külümsiy qaray qızları...
Közlerde oñğanlıq, süygü izleri...

Oşatma olarnı bahtsız Esmäğa,
Qaramay keçemen qayğıra, qayğıra...

Melevşe, qaranfil, sarmaşıq er yer,
Gülleri açılğan, yaprağı qatmer...

Gülleri bek qızıl, ah nasıl qızıl!

Qızılını neçün şay süyemen bu yıl?..

Qızıl da curtumniñ yaylası, qırı,
Qızıl da bu yılınıñ taşqan Salğırı...

Qızıl da “Curt” degen yüksek mañlaylar!
O Yeşil adanı qızılğa boyaylar...

Süyemen bu renkni eren renki dep,
Erenler betinde curt örneği dep...

Menim de qızılğa boyansın mañlayım,
Gizlice kömsünler, körmesin anayım...

Bayramda, seyranda tatar qızları,
Kün körip oñmağan tañ cıldızları

Qoparıp taqsınlar kökrelerine,
Curt aşqı tolar tez cüreklerine...

Ölemiz olarnı oñğarmaq için...
Tatarnı tahtına çığarmaq için...

Ya curtnı qoruy da süremiz ömür...
Ya “Curt!” dep cana da bolamız kömür...

*Budapeşt,
1918 s. aprel 12*

EZAN SESİ

Aqşam üstü, ezan sesi cañğıra,
Dertlilerni Haq qatına çağıra.
Ezan sesi – minareden cayıla,
Kökke çığa, muñlu, yorğun bayıla...
Çay qatında aq saqallı qartbabay
Titrek qolun salqın suvda uvalay...
Derenlerden “Alla!” sesi hoş kele,
Aq mañlaylar cerge tiye, yüksele...
Men ğaripmen, mescidim yoq kirecek...
Mihrabına muñlu betim sürececek...

Ezan sesi bu yaqlarğa kelalmay,
Tatlı, tatlı qulağıma tiyalmay...

Aq saqallı qoñşu mazin yaşaymı?
Kene “Alla!” dep sözüne başlaymı?
“Alla!” dese eşitkenler bolamı?..
“Tañrım, qurtar!” dep camisi tolamı?..
Yoqsam kene bir-birini qarğaylar?
Bir-birini caqtırmaqçün cılaylar?..

Özün taşlap, ğarip curtqa sarılğan,
Barmı “Curtum!” dep sesçigi qarılğan?..
“Haq!” degende ne duasız curt için?
Curt kemirgen bir qaç melün qurt için?

Ezan sesi bu yaqlarğa kelalmay,
Tatlı, tatlı qulağıma tiyalmay...

Ep camiler şay qapanmay bir gece,
Qart mazinler ölmez burun gizlice...
Cıylışınız, ezan sesin qaçırmaq,
Günañızını Salğırdayın taşırmaq...
Qol köterip aq yürekmen köklerge,
Başınızını yalmaq qoyıp sert yerge,
Haq qatında yurt savlığın tileñiz!
Özüñizge yahşı ölüm isteñiz!

Ezan sesi bu yaqlarğa kelalmay,
Tatlı, tatlı yuregime tiyalmay...

*Budapeşt,
1918 s. mayıs 16*

DUMAN

Yüksek tavlarnıñ töbesi duman,
Büyük yigitlerniñ türbesi duman,
Beklenmez işlerniñ nefesi duman,
Qanlı cenklerniñ arfesi duman...

Egilip baqar da, süzülip kirer,
Küler de, öper de, qolların kerer,
Em dönmez yolundan, em de yel berer –
Aqıllı, oqumış, cigittir duman.

Büyük deñizlerden alır çoqraqın,
Daim yükseklerde qurar qonağın,
İç kimse bilalmaz onıñ durağın –
Azattır, keyflidir, qaruvlı duman.

Tilese – cavundur, tilese – burçaq,
Kâ suvuq buz bolur, kâ ateş-sıcaq,
Kâ üfler söndürir, kâ yaqar ocaq, –
Bilinmez, añlanmaz baladır duman.

Aylana tav başın, çöllerge yürümiy,
Qapatqan közlerin, yerlerni körmiy,
Bir ruzgâr çıqıp da aşağı sürmiy,
Tavlarda ilinip qala diy duman.

Beti bar, közleri körünmiy Şarqınıñ,

Derdi bar, yaşları tökülmiy Şarqniñ,
Tili bar, sözləri eştilmiy Şarqniñ:
Çölleri, gölleri, elleri duman.

Batı ruzgârı, qıbla-sırt boranı
Esmiy tirilmez Qıtayı, İrani,
Yeşermez qum çölü, yürümez kervanı –
Essin batı yelleri, tez cavsın duman.

Dumanlar oynasa, yasınlar tuvar,
Azğana cılasa, tavlarnı yuvar,
Kim bilsin, ne künü, qayerge yavar,
Bir cavsı – dünyalar devirir duman...

*Budapeşt,
1918 s.*

BİR DOQUZ YÜZ ON DOQUZ

Ava suvuq, kök – bulut, cavun cava...
Penceremni accı cel qaqa, cuva...

Cañı cılını beклиmen, yañğız qalıp,
Ötken cıldan er işke esap alıp...

Ötken cıl da cetmedi oñğanlıqqa,
O da ketti, batırıp peşmanlıqqa...

Men bu cılınıñ işlerin aytalmayman,
Oylarıma lâyıq söz tabalmayman...

Cañı cılım coq benim, söz qısqası
Bizniñ dünya – muñlarınıñ qart dünyası.

Bizniñ çaşav, – qayğısı, tasasıman, –
Cün hırqası, qoturılı اساسıman.

Bir uzun cıl, soñ künü – suvuq mezar...
Cañı cıl coq bizlerge, bizler – tatar.

*Budapeşt,
1919 s. yanvar 1*

QART DUNAY

Kün bata, qarañğı...
Qıp-qızıl tav yağı...
Bilkildiy, caltırıy,
Qart Dunay, qart Dunay!.

Kök – bulut, cıldız coq...
Üy sıcaq, qalp suvuq...
Coq dostlar, coq canay...
Qart Dunay, qart Dunay!..

Sırımı bildirme,
Cavlarını küldirme,
Tatarman – Cengizday!
Qart Dunay, qart Dunay!..

Ay kele uzaqdan,
Qırımdan, Qıpçaqdan,
Bugün şay ne cılay
Qart Dunay, qart Dunay?..

Taşı bol, içi keñ –
Mezarım qayda eken:
Azğana catsam ay,
Qart Dunay, qart Dunay...

Gemiler qozğala,
Burula, col ala,
Qırımğa tek barmay,
Qart Dunay, qart Dunay?..

Qırımğa oğrama,
Al-hatır sorama –
Qurursıñ, çıdamay...
Qart Dunay, qart Dunay...

Saqın sen cılama,
Bizlerni oylama,
Ümüt – deren, qayğı – say...
Qart Dunay, qart Dunay...

*Budapeşt,
1919 s. yanvar 12*

BİR İZİN BERİÑİZ

Bir izin beriñiz, yurtuma qaytayım!
Yurtuma qaytayım, dertimni aytayım!
Batıdan keliyim qanatım açıp
Suvuğan yürekke ateşler saçıp...

Ne mırza soyumda, aytuvlı bir bay,
Babam bir çoban, anam Zaydabay...
Bir izin beriñiz, baqırıp kiryim,
Qırımında, Qaşğarda ökürüp cüriyim...

Bir boran yasayım tınç Tatar çölünde,

Mollanıñ, qaranıñ qayğısız göñlünde...
Bir izin istiymen tıydurmay barayım,
Saraylar içine azğana qarayım;

Betleri qırmızı, moyunu qalın
Baylarğa aytayım, ne saqlay yarın...
Ölümnıñ túsüday bolur túsleri...
Buruşır, moğayır o maylı yüzleri...

Bir izin beriñiz, o közü caşlı,
Cüregi suvuğan, biçimsiz başlı
Köylüğe aytayım özüniñ tilinden,
Qoparıp beriyim bilginiñ gülünden...

Nurlanır şindiki qaruvsız közü,
Bir arslan kesilir, yarlıqtır sözü..
Bir izin tiliymen, baqırıp kiriyim,
Qırımda, Qaşğarda Curtum dep cüriyim...

*Budapeşt,
1919 s. fevral 1*

RASTKELE

Tuvdım Qırımda, Qarasuvbazarda
Cılanday çeşil bir calancı baarda...
Er müçem tekmil, közlerim açıq...
Başımın sıqmadı ebanay qarıçıq...
Tuvalmay öle edi balalar, öle
Men qaldım bir çette şulay rastkele...

Ocağa berdiler qurtulmaq için.
“Yal bermiy, aqtara”, dep “üyniñ için.”
“Kemigi özümniñ, etçiği seniñ!”
Paylaştı babayım, ocam Qurtpedin...
Bugün de süyegim, etim yerinde,
Ayrılmaz körünse, inan rastkele...

Azğana oqudım, canım tarsıqtı,
Ammede oca bir tilimni sıqtı;
Künlerce cıladım, özüme qaytalmay...
Şu kündir, bu kündir doğrunı aytalmay...
Deseñiz qoluñ yazmağa bile,
Quran öpiyim: bu da rastkele...

Bir ruzgâr esti catlarğa tüştim,
Catlarınıñ mayıman qavrulıp piştim,
Sökmege bilemen Avropa ilinde,
Yalanlar aytmassın ülema tilinde;
Kökregim tüyemen, halqlar egile...
Balaban kişimen; mına rastkele...

Azğana cüriyim ümütüm büyük,
Bu dünya bek hucur, halqları kiyik..
Tutturır bir kün de qolumdan benim,
Soratmay, aratmay aytqan, etkenim,
Kezdirip qollarda maalle, maalle...
Padişa yasatır ağam “rastkele”...

Çürük Suv topraq inanıp bolmay,
Çeçek coq bu cerde turalğan solmay
Qorqaman bir saba düğüne ketkende,
Toylarda qurulıp cigitlik etkende,
Endirir bir sille, soñ küle küle
Attırır çuqurğa yavur “rastkele”...

*Budapeşt,
1919 s. fevral 8*

QAYTARMA

Duşmanda çaşav, köp çaşav tilek...
Mağa bir yahşı, çalt ölüm kerek...
Cenermi meni soñ top, pıçaq, qama?..
Soğuşlar mağa bir tatlı qaytarma...

Bir nice cillardır tozlu collarda
Aydayman ölümni qırlarda, carda...
Ölüm – öz qadem, em ana, baba...
Bel-belge küreşe, oynay qaytarma...

Könlümni türküler bek yahşı candırmay,
Şu dünya zavqları aslı da qandırmay;
Çal, ölüm, op, ölüm, oyna, toqtama...
Mağa sen kereksiñ, bir de qaytarma...

Altınday saçlarıñ betimni sıypay,
Közleriñ közümde boranlar yasay;
Süyemen saçlarıñ, ölümge tarta,
Mezarğa yaqınımız, çal bir qaytarma...

Ciberme qolumni, iç ayrılmayıq...
Yaşavniñ moynuna iç sarılmayıq...
Sarılıp tüşemiz muna mezarğa,
Üyrensin şu çaşlar yahşı qaytarma...

Qollarda bir kesek sulupsız davke,
Qaytarma diylek sekirip cürmege,
Bir kirsem ölümnen yalancı toylarğa,
Köstersem tatarğa bir uçun qaytarma...

Tatarman, sap-sarı halqımnıñ beti,

Suv bolğan qanı, çürügen eti...
Bir cürek ölmücek iç bir zamanda,
Yaşavı bugün de bir güzel qaytarma.

Süyemen punarlı, hasta közlerni,
Süyemen manasız, kerçek sözlerni,
Ölümge oşay, ölümni añdıra –
Kiçkene qalibni dağıtqan qaytarma...

Mahşerde siz meni iç qaldırmañız!
Qatımda “sur”larnı iç çaldırmañız!
Ölümni tabarman azğana tursam da,
Mağa ölüm kerek, bir de qaytarma...

*Budapeşt,
1919 s. fevral 28*

QIZIL ŞARAP, ESKİ ŞARAP İÇEYİM

Bir aqşam ber mağa degenim kibi
Qızıl şarap, eski şarap içeyim.
Qızıl, asta dudaqların öpeyim,
Esireyim, bar dünyadan keçeyim,
Qızıl şarap, eski şarap içeyim.

Çalınsın cüregimni caqqan cırlar,
İnce belin sarıp qoran tepeyim.
Qızıl, asta dudaqların öpeyim.
Cıltırağan lampaçığım bir canğın bolsun,
Qızıl şarap, eski şarap içeyim.

Ketir mağa qart Temirniñ kadesin,
Bir aqşamçün dünya caqmaq kerekmi?
Cıltırağan lâmpaçığım ağılsın,
Ateş alsın caş cüregim çevresi.
Qızıl şarap, eski şarap içeyim.

Cenazemni saba bolsa cıysınlar,
Küneş tuvsın, kene bazar başlasın.
İç kelmesin bek darılsa qart imam,
Soñ columda meni cansız taşlasın.
Qızıl şarap, eski şarap içeyim.

Monlarlar bir vaqıtqace dostlarım,
Keçer zaman yañı ölümler andırır,
Cenazemni, daim çökken qabırımı.
Bir gül biter, kene başlar baarım.
Qızıl şarap, eski şarap içeyim.

*Budapeşt,
1919 s. mart*

SOĞUŞQA DOSTLARIM HAQ TATAR TİLİÇÜN

Batıda, tuvuşta untulğan köpten
Kevdesi qalın bek, tamırı deren..
Qart Tatar tiliniñ men qoptım hanı
Men tuvğan balası, ölmegen canıç

Men onıñ sesinden uyandım endi,
Ne beymen men endi, ne zalım efendi..
Men Tatar kedayman, tilimniñ qulu
Tilimde çaşağan cigitler ulu...

Cigitler, olarnıñ sözleri yarlıq
Adların unutmay Türklük, Tatarlıq...
Bir keçe tüş kördim bir Tatar üyünde,
Tabirin taptım bir çın Qazan köyünde...

Köñlümde qaynağan, başımda tuvğan
Başımni sıypağan, közümni cuvğan.
Duyğular, oylarım Arapqa uzaq,
Acemge külünç bek, ocağa Qazaq.

Tek Tatar tilinde özüm qayttım,
Sırımni, köñlümni bu tilde ayttım..
Türedi tögülmen soy, sopum belli
Bu colda ne qadar qart keday keldi..

Nevai pirimdir, kedaylar başı
Tatarca cırlağan bir Tatar çaşı.
Toqaylar qardaşım, bir bağça gülü,
Menimki köñlü, benimki tili...

Toqayğa qardaşlar, Toqayğa, turmay.
Bizlerge cetişir Nevai, Toqay..
İstanbul, bilemen “Tefrika” diycek
Arapniñ, Acemniñ üstüne titriycek...

İstanbul, Türk tilin batırdı, buvdı...
Türklükni unuttı, Türk cırım quvdı..
İstanbul, sebebi bu saqavlıqniñ..
Bizlerni çıрмаğan bu anqavlıqniñ..

İstanbul, bir leke, aq mañlayımızda
İstanbul, qaralıq kün, ayımızda..
Kerekmiy bizlerge ne merkez, orta
İstanbul benimçe er Tatar “yorta”.

Qayerde ayılssa Nevai tili,
Qayerde duyulssa Toqayniñ köñlü
Orası bir izgü “aq topraq” bizge

O yerde öliyik türküli, küle...

Topraqçün, taht için soğuştıq, tüştik
Qara köz, zülf için nelerge kırıştık..
Tuvğan til qaldı tek davkesiz, öksüz,
Tuvğan til qartaya, ölecek qart qız..

Anayı östüre “Aynenni” çalıp
Qart, canıq cırlarman köñlünni alıp
Ösken soñ üyrene, cat cırlar, bala...
Anaynıñ cırları beşikte qala...

Bu cırlar, tilegim, beşikten tursun
Mektepke, kitapqa, şeerge kirsin...
Beşikte eşitiyik birinci sesin,
Salağaç üstünde mezarğa kelsin.

Tuvğanda balaman oysuz, fikirsiz
Ölgende Tatarman bolalman cırsız..
Aytmadım bugüngeç bir eren beklep
Tañrıdan Nevai, Cengizler tilep.

Soğuşlar sırası keldi de keçe,
Tuvmadı bir menden yahşıraq kence..
Qoşunım, dostlarım azğana bolsa da
Kün künden elime türlü cat tolsa da

Batırlıq baş kerek, başımnı silktim,
Til, köñül cavına qılıçım çektim:
Soğuşqa dostlarım haq Tatar tiliçün!
Soğuşqa tuvğanlar kerçekçi el için!

*Budapeşt,
1919 s. mart 19*

MEZAT

Çufutı, Qazağı, Tatarı azır,
Davulcı Çingene, tuvarcı Qadır..

Kiçkene çarşıda tellâl bar bugün,
Marama, şerbenti, kiyilgen urba,
Köstekli saatlar, quşaqqlar qolda,
Er parça nam ala, ańdıra özün..

Raflarda tozlanğan qalaylı qazanlar,
Bir otuz senelik qulpsuz filcanlar..

Sandıqta qartayğan qısqaqlar, atlaslar..
Duvaqlar, taraqlar, yalancı elmazlar..

İçleri sır tolu, iyeli sandıqlar..
Quş tögü, qurama, Çin atlas yasdıqlar..

Er biri “eski” dep cıyıla mında,
Satıla, cañıra, qutlana soñda..

Baqıra tellâlçiq saqallı bir qart:
– “Tatarğa ticaret yaraşır cemaat!”

Alayıki satayıq cılınsın bazar,
Ayt bir şey Men Abid, qa öksür Ğafar!..

Satalar, alalar bir-biriñ tepsisin...
Bir-biriñ duasin, bir-biriñ tepsisin...

Qol qoldan keçe şay eskire şeyler,
Bu eski şeylermen kömüle kişiler...

Töşelip o eski kilimge keçe,
O eski filcandan qavesin içe..

Sarıla o atlas yorğanğa yahşı,
Mezatlıq yasdıqqa sarığa başı...

O keçe kene şu tüşlerni körer..
Kene şu falname, eski tabirler..

*Budapeşt,
1919 s. noyabr 27*

QARANĖI SUVUQ

Qarañğı, suvuq...
Ateş coq, nur coq...
Mezarlar cuvuq, mezarlar cuvuq...

Bulutlar kete,
Tavlarğa cete,
Bir sessiz keçe, bir sessiz keçe...

Tığıra qoray,
Şuvulday, cırlay,
Hatırım soray, hatırım soray...

Qırçıqlar, tavlار,
Üstünde buz, qar,
Astında mezar, astında mezar...

Bolsa bir cıldız,
Süygüli bir qız,
Fatime, Sündüs; Fatime, Sündüs...

Bolaman bala,
Qayğılı ana
Töşegim sala, töşegim sala...

Üşiyen, anay
Üstümni capmay,
Men öksüz malay, men öksüz malay...

*Budapeşt,
1919 s. dekabr 25*

BABAMA

Asker boldıq, uruldıq,
Cat ellerde qırıldıq,
Esmacıqni taşlañız,
Oqutmağa başlañız,
Kelsin, hatır sorasın!
Sarsın qolum carasın,
Sarsın qolum carasın...

Cat qızları cırlaylar,
Curtlarını sırlaylar,
Esmacıqni taşlañız,
Oqutmağa başlañız,
Bir Tatarca çınlasın,
Dost, duşmanlar tıñlasın,
Dost, duşmanlar tıñlasın...

Soğuşamız cavlarman,
Küreşemiz tavlarmın,
Esmacıqni taşlañız,
Oqutmağa başlañız,
İmdat bolıp cetişsin,
Bahtman o da çekişsin,
Bahtman o da çekişsin...

Baht bek qaviy, ceñilmiy,
Calvaramız, egilmiy,
Esmacıqni taşlañız,
Oqutmağa başlañız,
Cavur bahtnı tutayıq,
Bir çuqurğa atayıq,
Bir çuqurğa atayıq...

Ebabil quş, tuvğan quş!
Bizniñ yaqta cengil quş..
Babama bar bunı ayt,
Qarşılığın alıp qayt,
Qarşılığın alıp qayt!..

*Budapeşt,
1920 s. yanvar 28*

KEÇMİŞTEKİ SUÇLARIMIZ

Biri açqan kitabını, “Lânet!” diy...
Helagüge, Batı hanğa, Temirge;
Biri yazğan tarihini, “Barbar!” diy...
Bir vaqıtlar boynun bükken emirge...

“Tatar halqı, Tatar hanı! – fıılday
Kâfir, mümin – bütün dünya tilleri, –
Tatar hanı curtumızını caqtı şay
Mengülikke ateş bolsun er ceri...”

Faqr tatar attan tüşken, şaşırğan,
Betin örte, sesin qısa, kizlene:
“Cengiz, Temir, Batını men bilmiymen,
Men olarnı iç körmedim...” – seslene...

Duşmanları: “Sensiñ! – diyeler, qıynaylar,
Mına resmiñ tarihlarda körüne,
Sensiñ, Cengiz arqasından cuvurğan,
Betiñ seri, pantik murmıñ kiçkene!”

“Men tügülmen! – diy faqr, ay zarlına, –
Cengiz, Batı cınsımda iç bolmadı!
Babam, anam bir Şerife, bir Seyit,
Yaqınlarım ya bir molla, ya qadı...”

Taşlañız o faqr halqını, suçu coq,
Suçu bolsa, çaşavında ödiycek, –
Menmen Cengiz, Temir hannıñ torunı,
Menmen onıñ colun daim kütiycek...

Yüklenemen bar suçların olarnıñ:
Bizler caqtıq, Bağdadıñnı, Basrañnı,
Bizler cıqtıq sarayların Romanıñ,
Bizler soydıq aqsüyegiñ, qarañnı!.

Kel, bir sor! Beriyim ep esabın,
Dalmaçyanıñ, Macarlıqñnı, Qazaqñnı,
İndiyanıñ, Aq deñizniñ, Azaqñnı,
Kel bir sor barbarlıqñnı esbabın!..

Qılıçım coq, atlarım coq, cayavman...
Cüregimde canğan ateş duruldı...
Moynum bahtnıñ qollarında buruldı,
Bugün ölüm collarında bir savman!.

Ey, Avropa, ey, ülema, biliñiz!
Kitaplarıñ yalan aytsa daim şay,
Daim qursañ közyaşından kök saray! –
Silkinirmen, bolurman tez bir Cengiz!..

Kitaplarıñ Diclelerge atarman!
Saraylarıñ yermen yeksan etken soñ,
Balañ-çağañ otqa qurban ketken soñ,
Kene keter, mezarsız şay catarman!

Eziliyim, yükleniyim suçların!
Büyük hannıñ, büyük halqıñın mirasın,
Yükleniyim babalarım günasın,
Şay cüriyim şu dünyanıñ ucların!...

*Budapeşt,
1920 s. fevral 13*

KİMSE BİLMİY

Bala oquy, “Amin!” diy curt bahtına,
Bek qatmağan miyçigi cav ahtına..
Kimse bilmiy Toqaymı, Cengizm’eken..

“Aq!” diy Tatar balları kökke qarap,
“Curt” diy halqım ğurbetde, colun sorap,
Kimse bilmiy, curt qayda, aq ne eken.

Keçe kündüz yalvara derviş, faqır,
Körünsin dep azğana cümert Hızır...
Kimse bilmiy, kim eken, qayda eken...

Er kes aşay, zevq ete, çaşaymız dep,
Episi bilmiy maqtana, şulaymız dep,
Caşavı bir tüşm’eken, bir işm’eken...

Tatarlıqçün ölemiz moyun bükip,
Kimse sormay azğana közcaş tökip:
Bu çaşçıqlar cigitmi, qoyçıqmı eken...

*Lozan,
1920 s. mayıs 17*

BİR SARAY QURACAQMAN!

Bir saray quracaqman!.. Han bolmasın içinde...
Qul, ırğat, açlıq, horluq, qan bolmasın içinde...

Taşını yat ellerden ketirtmem iç,
Cetişir öz curtumda çıqqan kerpiç...

Bek yüksek bolmasa da kök töbesi,
Temelli bolsun, aydınlıq er köşesi...

Penceresi geniş bolsun, kirsin ışıq,
Carlığa er qapısı bolsun açıq...

Kesmesin qıbla celin iç bir üyniñ,
Bolmasın qaraltısı “felân biy”niñ...

Bir saray quracaqman: han bolmasın içinde,
Qul, ırğat, açlıq, horluq, qan bolmasın içinde...

Cıyayım alt-üst etip catqan cerin
O eski zor cigitler kemiklerin...

Bularman balçıqını yoğurayım,
Er qabirge: “Kemik”, – dep bağırayım...

Şay etip izgüleşsin dört divarı,
Çeşmesi, çiçekleri, keñ azbarı...

Taptama izgü cerni endi işsiz,
Sal saray, qur devletiñ – bolsun eşsiz...

Bir saray quracaqman: taş bolmasın içinde,
Ep kemik, ep can bolsun, caş solmasın içinde,
Aç bolmasın içinde...

*Lozan,
1920 s. mayıs 22*

KELECEK

Balalıqta, kelinçikli qırlarda,
Catar edim, qoyçıqlarım cayar da,
Qulağımını cerge salıp tıñlasam,
Añlar edim: atlı cüre otarda.

Bazı, temiz çoqraqlarınıñ aqışın
Tuyar edim, bazı, çiçek öskenin,
Ava durğun bolsa, ya ki çöllerde
Cer altında başqa bir cel eskenin...

Kütelengen yüksek otlar içinde,
Tabar edim başqa dünya, başqa ses...
Mağa erte kelir edi gizlice
Köyge daim keççe cetken Hıdırlez...

Bugün uzaq o tuvğanım qırçıqlar,
Qaç cıllardır Budin qırı durağım...

Men qırılğan, bir solacaq çiçekmen...
Qurumasın tek men bitken budağım.

Budin qırın töbesine çığaman,
Öz köyümniñ minaresi sezilmiy...
Cat ellerniñ toprağını tñlayman,
Tuvğanlarniñ ayaq sesi eştilmiy...

Bir Dunay bar, tanış biraz közleri:
“Babaylardan bir qaçını kördim”, – diy.
Oğa barıp biraz suvun qarasam,
Kölüm cuva, bola qayğım irgendiy...

Asretlerim, qorqularım kömmekçün,
Qumluğında türlü köller qazaman;
Yalısında bir tüşelip otursam,
Ayta Dunay ötkenlerden, yazaman...

Eşitemen “Kelecek”niñ seslerin,
Qardaşlarım atlı bir halq cuvıqlay
Ayğırları “Kelecek”ten kişniyeler
Cigitleri daa turmay, uyuqlay...

Eşitemen ayan-beyan cırların,
Aytalmayman adlarını sizlerge,
Saba, aqşam daa yaqın keleler,
Bir kün şeksiz körünirler közlerge...

Eşitemen “Kelecek”niñ seslerin:
Yosma, nazlı, beyaz tatar qızları
Külüşeler qalın dülbent artından,
Külüşeler, tez coytula ızları...

Bu qızlarını men tanıyman bek yahşı,
Köbüsiniñ qumral saçın öpkemen...
Köbüsimen, aşq derdine tutulıp,
İnce belin sarıp qoran tepkemen...

Bir kün çığar bu cigitler meydanğa,
Bu qızlarman qol-qol tutıp, eş bolıp,
Buni körgen qartçıqlarniñ qalp közü,
Kirsiz, tozsız bir çoqraqtan caş tolıp.

O vaqıtta cigitlerge aytıñız:
Mezarımni dolansınlar atlarman...
O qızlarını men bekledim, men süydüm,
Dolansınlar, belki biraz turarman...

*Budapeşt,
1920 s. noyabr 7*

YANIQ QAVAL

Bir irmaq bolıp da sincırsam kölge,
Ya bir köl bolsam da serilsem çölge!

Bir cüke bolayım qayalar içinde,
Çevirsın kevdemni qaruvlı seller,
Qayadan qayağa şıpırsın yeller,
Yıldırım işlesin yaş fidan ekende...

Kiçkene savaplar, kiçkene emgekler,
Kiçkene günalar yazmasın melekler!..

Ölmekten qorqaman ğafiller kibik,
Öliyim tavlarda, aslımda, kiyik!..

Bir ölü bolayım – mezarsız, taşsız,
Qadimsız, zikirsız, yalancı közyaşsız!..

Tiymesin tenime titregen eller!..
“Öldi!” demesın tuvmay ölgenler!..

“Kırlı!” – dep, yuvmañız: ölgenler temizdir!
Ölgenler qayğısız, qorqusız, tegizdir.

Yeşillik yerlerde, selbiler túbünde
Kömülsın bir daa yaşamaq tilegen!
Cennetke kirmek için savap işlegen,
Kimiñke kitabı – anahtar cebinde.

Yaşavdan qorqmağan, ölümden ürkmegen,
Yaşavçün tilenip tüz yolda yürmegen,
Er vaqıt tırmaşqan, terlegen erler
Cennetke kirseler, destürsiz kireler!..

Bekir, sen zayıfsıñ, qaruvıñ qaytqan,
Anañ beşigiñde tılsımlar aytqan;

Sen bir tar köldesiñ, baqalar dostuñ,
Eñ çapqan vaqtıñda şularnı ozdıñ!

Yükseldiñ köklerge, qamıştan yüksek!
Dalğanıñ sazlıq, sazlıq túbünecek!..

Bilmiyem, baş duañ maqbul bolur mı?..
Taqdirmen ölmekten başıñ qutulur mı?

Cigitlik tilegiñ, açuvıñ ufaq..
Curtuñda qaya yoq, suvları qurğaq...

Kiçkene tavlardan vulkanlar çıqmaz..
Alçaçıq ağaçnı yıldırım yaqmaz...

Yalıñız bir şiyiñ, yigitlik malıñ
Qutarsa qutarır yanıq qavaliñ!..

1922 s.

ONI DA KÖRGEN BU KEDAY

Çöllerde yürgen çal qoray,
Qorayğa külgen kök saray.
Kök sarayda qoñur bay,
Onı da körgen bu keday.

Qırımında olğan qırq yigit,
Bağdadda olğan beş yigit,
Qazanda olğan qaç yigit,
Cümlesin körgen bu keday.

Azavğa aqqan say Salğır,
Salğırını tapqan qart Çatır,
Çatırda adaşqan köp faqır,
Onı da körgen bu keday.

Mekkedden esken qıbla yel,
Qıblağa ketken köp peçel,
Episine yetken bir ecel,
Onı da körgen bu keday.

Dünyanı tutqan sert demir,
Demirni ufatqan tot kömür,
Episinden qaviy şu ömür,
Onı da körgen bu keday.

Üskütte bilgi saçqan yaş,
Demirciden uçqan yaş,
Kerçten yelken açqan yaş,
Onı da körgen bu keday!

QART ÇERKES

Bir ucuz çaşav derdinde er kes,
Ucuz bir çaşav derdinde er kim,
Türbeler çeke, mezarlar omray...
Ne topraq astında bir er kevdesi...
Ne topraq üstünde bir cigit sesi...

İngiliz çubuğın savura kökke,
İngiliz bayrağı sallana yüksek,
Medrese, caminiñ qapısı qırqıq...
Türbeler taş bolğan, evliya süyek,

Türbeler taş bolğan, evliya süyek...

“Mañlayğa yazılğan başqa da kelir”, –
Esirler türküsü mırılday er kes;
Tek bir qart qolunda bar eski quvet,
Cetmişlik, Şamildiy qaraman Çerkes.
Cetmişlik, Şamildiy qaraman Çerkes...

Bir kâfir balası qorquta epsin,
Çerkeste lâkin bar eski bir iman,
Cetmişlik ihtiyar Aq sözni kütiy:
On kâfir ceñer bir cigit musulman,
On kâfir ceñer bir cigit musulman...

Qart Çerkes öldi. – Şamilce ölüm!
Mevtası tolturır erenler mezarın,
Aq saçın üstüne tamlağan qanlar
İslâmğa çıza bir ümütli Yarın,
İslâmğa çıza bir ümütli Yarın...

Bekir, sen Çerkesni añlağan bolsañ,
Hatunlar işidir – taqmaqı taşla;
Sen Geray qulusıñ, başıñı al da,
Şamilce bir ölüm izlerge başla...
Sen de şay bir ölüm izlerge başla...

YÜZ ALTMİŞ YIL

Yüz altmış yıl!... Çatırdan köylerge çeke,
Yaşnıñ, qartnıñ, selbiniñ boynun büke...

Yüz altmış yıl, kezine yaylalarda,
Kemşiyip cılay sarı bet balalar da...

Yüz altmış yıl, qarışıp toylarda yüre,
Baraq bolup geceler çöllerde üre...

İç bir kelin duvağın eskirtalmay,
İç bir yigit ayğırın sekirtalmay...

Avzı külse – közleri ökürüp cılay,
Qızıl bolsa yürekler, sarı – çıray.

Yüz altmış yıl, bir özen Salğırman aqa...
Könesuvday rastkelgen yerni yaqa.

Yüz altmış yıl, oqtala canğa, malğa,
Köylüçikniñ sırtında çuvalına.

Dünya döne, çatırdap, ses-sedaman,
Qoñşuda toy – çalgıman, çağanaman...

Yüz altmış yıl, duvulday qulaqlarda,
Eşitilmey iç bir ses, iç bir seda...

Neçün tatar köyleri qaranğı, basıq?...
Şeerlerde maalleler çürük, sasıq?...

Yüz altmış yıl yüklengen saçağına,
Camına punar, qaldırım soqağına...

Yüz altmış yıl kerilgen yaş sazıma,
Yapışqan dertler tün ve kün boğazıma...

Yüz altmış yıl tütülgen telce-telce...
Cin, periler, tılsımlar, aile, etne...

Qara sevda, hayal yoq qalemimde,
Cennet, cennem qayğısı – alemimde...

Temirniñ oqu, Alimniñ qoş-pıçağı,
Sınğan edi Cengizniñ cez tırnağı...

Taqdirni urıp birev de teşalmanı,
Taqdirniñ üygen çöplügin eşalmanı...

Men batırdım qalemim tap közüne,
Yazdırdım azat fermanın kene özüne...

Şiirlerim cümlesi taqdirge mısqıl!..
Taqdirge isyan, taqdirmen küreş tekmi!..

Taqdir öldi, basıq üyler yükselir,
Cin, periler, cavlar, tavlار eksilir...

Yüz altmış yıl ejderhasın öldürdim...
“Maday til”men bunı yazıp bildirdim...